

Urška Ambrož

malá šola lončarstva

center duo

ZAVOD MARIANUM VERŽEJ

Zbirka Rokodelsko prebujanje
Izdajatelj Center DUO Veržej
Urednik Ivan Kuhar

Urška Ambrož
Mala šola lončarstva

© 2015, Zavod Marianum Veržej

Vse pravice pridržane.

*Nobenega dela te publikacije se ne sme reproducirati,
shraniti v pomnilniških sistemih ali posredovati v kakršnikoli obliki
brez predhodnega pisnega dovoljenja založbe.*

Spremna beseda Janez Krnc

Uvodna beseda Ciril Ambrož

Lončarstvo v Pomurju Jelka Pšajd

Fotografije Marko Suhoveršnik, Pomurski muzej Murska Sobota, medmrežje

Oblikovanje in priprava za tisk Bos&Graf

Lektoriranje Ivan Kuhar

Založil Zavod Marianum Veržej

1. izdaja 19. junij 2015

Naklada 200 izvodov

Organizacija tiska Salve d. o. o. Ljubljana

Tiskano v Sloveniji

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

738(035)

666.641(497.411):930.85

AMBROŽ, Urška, 1969-

Mala šola lončarstva / Urška Ambrož ; [spremna beseda Janez Krnc ; uvodna beseda Ciril Ambrož ;
Lončarstvo v Pomurju Jelka Pšajd ; fotografije Marko Suhoveršnik, Pomurski muzej Murska Sobota,
medmrežje]. - 1. izd. - Veržej : Zavod Marianum, 2015. - (Zbirka Rokodelsko prebujanje)

ISBN 978-961-93181-6-4

279930112

Mali šoli lončarstva na pot

Janez Krnc, direktor Zavoda Marianum Veržej

Center DUO – regijski rokodelski center v Veržeu postaja z vztrajnim delom in jasno vizijo prepoznaven tako v strokovnih krogih kakor tudi med uporabniki, kot so izobraževalne ustanove, turistični centri in socialne ustanove. Vedno večji obisk in zadovolji uporabniki sta zagotovilo, da je rokodelski center v tem prostoru potreben in da ima prihodnost. Rokodelski center v Veržeu tako postaja izobraževalno družbeno stičišče rokodelstva in kulturne dediščine.

Z vzpostavitvijo osnovnih materialnih pogojev in usposobljenega delovnega tima je bilo samo vprašanje časa, kdaj bomo uspeli pridobljeno znanje in izkušnje združiti v učni priročnik. Hvaležni smodbrodelni fundacija iz Švice, ki je omogočila izid te publikacije, Urši za celostno vsebinsko zasnovo, Jelki za zgodovinsko in etnološko raziskavo pomurskih lončarjev ter Marku za fotografije in oblikovanje celostne podobe učnega priročnika.

Iz preprostih predstavitvenih delavnic lončarske obrti in krajših usposabljanj, v skromni začasni delavnici, je pod Uršim vodstvom zaživela mala šola lončarstva. Vedno več posameznikov in skupin se vrača in se želi dodatno usposobiti v lončarski obrti. Veliko pomembnih podatkov o zakonitosti gline in tehnoloških rešitev lončarjenja je ob usposabljanju razloženih, končno pa so vsi ti podatki zapisani ter zbrani na enem mestu v pričujočem priročniku.

Želim in upam, da bo *Mala šola lončarstva* primer dobre prakse, kako iz konkretnega dela in lastnih izkušenj pripraviti preprost, vendar dovolj strokoven priročnik za izobraževanje posameznih rokodelskih obrti. Priročnik je namenjen vsem, tako tistim začetnikom, ki se prvič srečajo z glino, kakor tudi drugim, že bolj izkušenim lončarjem, da v trenutkih negotovosti v priročniku poiščejo željen odgovor.

Brezčasnost gline

Ciril Ambrož

Po dežju, ko tla njiv niso porasla, se velikokrat sprehodim po sprani ilovici, da najdem ostanke starih lončenih izdelkov naših prednikov. V neolitiku so bili naši kraji poseljeni v precejšnji meri, koliko, sicer ne ve nihče, saj so količine le približna ugibanja, toda sledovi njihovega bivanja so se ohranili, ponekod globoko v tleh, kjer so ostali sledovi lesenih koč in ognjišč, višje pa so se v obdelovalni plasti obdržali ostanki lončenih posod in kamnitega orodja. Ta dva materiala sta edina, ki sta ostala, saj je vse, kar je bilo lesenega, že davno zgnilo.

Vedno s posebnim spoštovanjem poberem te kose lončevin, ki so stari tisoče in tisoče let. Težko in tvegano je trditi, da je kos star 6000 let, saj je lahko precej starejši ali nekaj mlajši. Takoj so prepoznavni. Debeli, grobo obdelani, z vidnimi kamenčki, tu spoznaš zgornji rob, ponekod spodnji, dele pokrovov z ročajem na vrhu, nekje so vidni ornamenti, ki so jih spretni roke enakomerno porisale po boku posode, na nekaterih je še vidna črnina saj, za vse pa je skupno, da še niso poznali vretena in je bila tehnika izdelave drugačna kot v novi dobi.

Milijoni let so bili potrebni, da je iz kamna nastala glina v različnih čistostih in barvah ter za različne potrebe poznejšega prebivalstva, da bo potem rodila sadove, ali bo predelana v uporaben izdelek, ali pa so že stopali na pot lepega z izdelavo prvih umetniških izdelkov. Tisočletja so pretekla, da je človek ugotovil, da je po gozdnem požaru, ki so ga vetrovi razpihovali in še povečali temperaturo, zemlja drugačna kot je bila pred ognjem, da je spremenila barvo, da je trda in je naslednji dež ni razmočil. Kdo ve, koliko časa je

preteklo do zavestnega oblikovanja posode in žganja gline, je pa surovo vsekakor uporabljal, da je zadelal špranje med šibjem in okroglicami takratnih bivališč, da so bile zime malo znosnejše in da ogenj na odprtem ognjišču ni ugašal v vetru.

Primernega kamna za orodje ni bilo povsod in še težko ga je bilo obdelati, lesa je bilo povsod v izobilju, gline pa skoraj posod ali pa je bila vsaj dovolj blizu tudi po takratnem pojmovanju razdalj. Les je bil edino kurivo takratnega časa za gretje, pripravo hrane ter še dolgo časa tudi za vse tehnološke postopke žganja, peke ali za taljenje rud. Brez lesa ne bi bilo ostankov žganih glinenih izdelkov, ki jih je človek tedanjih časov pustil na njivah naših vasi.

Kot gradbeni material se prav glina v različnih čistostih in oblikah pojavlja vsakodnevno v množici izdelkov, kot opeka, ploščice, dimne tuljave, sanitarna keramika in opečna kritina. Še vedno je najboljši gradbeni material z najmanj slabostmi.

Tisočletja je že dolga pot obdelane gline. Za butane hiše le sušena, za kakšne izdelke manj žgana in za najzahtevnejše ter najboljše najlepše obdelana in vrhunsko žgana. Za vse pa je značilno delo rok in prenašanje znanja, spretnosti ter izkušenj iz roda v rod. Tisoči rodov so čutili gladkost in vlažnost materiala, ki se je vedno pustil oblikovati, se veselili uspehov pri delu, včasih so ponesrečen izdelek jezno vrgli stran ali so ga pregnetli v novega. Spretni roke so risale vzorce na posodo, da je bila ob uporabnosti tudi lepa, oblikovale kipce, spreminjale oblike, iskale izboljšave ter tako gradile napredek v stroki.

Lončarstvo u Pomurju

Jelka Pšajd, Pomurski muzej Murska Sobota

Uvod

Nahajališća ilovice so omogočala razvoj lončarske dejavnosti in obrti v vzhodnih Slovenskih goricah, na Murskem polju in v Prekmurju. Tu je bilo lončarstvo ena najstarejših in najštevilčnejših dejavnosti; ne samo zaradi kakovostne ilovice ampak tudi zaradi naraščanja števila prebivalstva in potreb v drugi polovici 18. stoletja. Tam, kjer je bila ilovica v Pomurju slabše kakovosti ali neprimerna za obdelavo, so gospodinjstva kupovala lončeno posodje na sejmi. Zaradi dobre muropoljske zemlje kot surovine je v dvajsetih letih 20. stoletja nastala ideja o razvoju *keramične industrije – umetnega lončarstva*, za izvoz na tuje trge. Prav tako je nastal predlog o ustanovitvi *keramične šole na Murskem polju, prve te vrste v Jugoslaviji*.

Med leti 1930 je bilo v Prekmurju (brez lendavskega okraja!) 46 prijavljenih obrtnikov/lončarjev. V petdesetih letih 20. stoletja je bilo v Pomurju delujočih 26 lončarjev/obrnika; od tega 7 na štajerski strani Pomurja.¹ Ne gre zanemariti, da so bili tega leta tudi lončarji, ki so imeli svojo dejavnost neprijavljeno in so delali v sklopu domače dejavnosti. Več je vzrokov za strm upad lončarstva nekje v šestdesetih letih 20. stoletja: množični pojav in uporaba/kupovanje pločevinaste in plastične posode; izboljševanje in na novo opremljanje bivanjskih

prostorov in s tem posledično podiranje krušnih peči (kjer se je uporabljalo največ lončene posode); izboljšanje kmetijstva; pospeševanje drugih obrti; preveliki davki na lončene izdelke; vsesplošno pomanjkanje borovih drv – njihovo kupovanje bi napravilo lončarstvo nerentabilno. Nenazadnje po Vilku Novaku² tudi psihološki vzrok, *ki delno izvira iz gospodarskih, pa tudi političnih in kulturnih sprememb; otrok in mladenič, ki sliši in vidi toliko novega v svetu, se sramuje »umazanega« in malo donosnega dela in si želi lažjega*. Zavod za ekonomiko in urbanizem je leta 1981 zapisal, *da lončarstvo spada med tradicionalne obrti, ki počasi izumirajo*. Še leta 1975 jih je na območju občine Murska Sobota delovalo 22. Vedno bolj so se pojavljali kot *popoldanski obrtniki*. Od 11 evidentiranih lončarjev so 4 imeli lončarstvo kot dopolnilno dejavnost. *Lončarstvo ni zaposlovalo dodatne delovne sile, niti učencev in ohranjevanje te stroke, predvsem zaradi etnografskih značilnosti, je bilo težko in nujno*. Naslednje leto je isti Zavod pisal o propadu in predlogu ponovnega oživljanja: *»Na področju regije so bogata ležišča, zato se je ta obrt močno razširila. Kot posebnost te obrti v regiji so bili izdelki črne keramike, katerih sloves sega daleč čez meje regije. Vendar se z uporabo drugih izdelkov namesto lončevine tudi ta obrt neprestano manjša. Število lončarjev je iz leta v leto manjše. Razen premajhnega števila pa je neugodna tudi starostna struktura. To so večinoma stari ljudje, ki opr-*

¹ Okraj Murska Sobota je imel: Murska Sobota 10 lončarjev; Ljutomer 5 lončarjev; Gornja Radgona 2 lončarja, Lendava 2 lončarja; Beltinci nič; Martjanci 3 lončarji; Cankova 1 lončar; Grad 2 lončarja; Videm ob Ščavnici nič; Petrovci-Šalovci 1 lončar.

² Vilko Novak, nečak bogojinskega župnika Ivana Baše, slavist in etnolog, Beltinčan.

Črno žgana posoda lončarja Adolfa Hašaja, okrog leta 1965, Kuzma, inv. št. F 4696. Original hrani Helga Gartner, Kropa.

vljajo dejavnost bolj iz tradicije. Z razvojem turizma ter večanjem življenjskega standarda prebivalstva pa povpraševanje po teh izdelkih narašča, tako na domačem kot tujem trgu. Zato bi bilo potrebno celotno dejavnost lončarstva znova oživiti. Oživitev dejavnosti je možna z ustanovitvijo posebnega družbenega obrata. V njegovo poslovanje bi se pritegnilo še obstoječe lončarje. V tem obratu bi se osnovno ročno delo (gnetenje gline) mehaniziralo, medtem ko bi naj oblikovanje še naprej ostalo ročno. Ob starih lončarjih bi se naj priučevali mladi ljudje, ki bi s časom postajali glavni nosilci proizvodnje. Vzporedno z novim obratom bi se vzpostavila ustrezna prodajna mreža, tako da bi se delo lončarjev ustrezno ovrednotilo na tržišču. Mnenja smo, da bi bilo v samem lončarstvu v regiji potrebno izdelati posebno študijo, v kateri bi bile prikazane nadaljnje možnosti obstoja te vrste obrtne dejavnosti.»

Vendar se v drugi polovici sedemdesetih let 20. stoletja strm trend upadanja preneha; to gre pripisati trgovskemu podjetju Dom, ki je narekovalo izdelovanje lončenih spominkov za potrebe trženja v prostore takratne SFR Jugoslavije in tuje ameriške trge. Lončarstvo je bilo dodaten zaslužek poleg

kmetovanja kot osnovnega vira preživljanja. Zaslužek od lončarstva je pomenilo predvsem izboljšanje življenjskih razmer (gradnja hiš, opremljanje stanovanj, modernizacija kmetijstva, plačevanje šolanja otrokom v Ljubljani), po drugi svetovni vojni pa so z njim poplačali tudi državi obvezne davke: »*Blaten je bil naš kruh, ampak vedno smo ga imeli na mizi.*«

Lončarjenje

Na primeru vasi Filovci³ bom prikazala način in tehniko izdelovanja lončarskih izdelkov. Pri opisih, ki sledijo, je potrebno poudariti, da kljub prevladujočemu mnenju, da gre za moško delo, so bile pri vseh procesih, razen oblikovanja/izdelovanja na lončarskem vretenu, prisotne ženske. Lončarjenje je bilo tako družinsko delo (poleg žena lončarjev so pomagale tudi matere in otroci).

Zemljo so skopali na primernih mestih do pet metrov globoko. Ko so pri kopanju prišli do žilave ilovice, so glino spravljali na prosto. Gline so pripeljali domov in jo pustili ležati na dvorišču nekaj dni. Preden je lončar pričel z delom, si jo je prinesel v delavnico in jo nasekal. Na enem kupu je pregnetel po 6 košar gline in nato s srpom s kupa rezal tanke plasti. Zrezani kup gline je ponovno zgnetel, ga steptal z nogami in znova zrezal. To se je ponovilo trikrat. Kasneje so mleli glino že s strojem. Pregneti kup je lončar zrezal na kocke, ki jih je na klopi prevaljal kot testo in iz tega na vretenu oblikoval izdelke.

3 Tu sem v preteklosti delala številne raziskave o lončarstvu za potrebe stalne razstave v Lončarski vasi Filovci. V tej vasi se je najdlje ohranilo največ lončarjev in lončarskega znanja ter spominov na to dejavnost. Generalno gre za isti način in tehniko lončarskega dela vseh pomurskih lončarjev, upoštevajoč razlike posameznega lončarja (predvsem pri okrasju, načinu žganja ...).

kratko o glini

Kaj je glina?

Glina je zmes mineralov, večinoma aluminijevih silikatov v različnih sestavah. Nastale so z razpadanjem vulkanskih kamenin (granit, porfit, trahit). Razlikujemo mehansko, kemijsko in organsko razpadanje.

MEHANSKO RAZPADANJE

Mehansko razpadanje povzročajo temperaturne spremembe, mraz, voda in veter. Velike kamnite gmote razpadejo v majhne prašne delce, ki so potrebni za nadaljnji kemični proces razpadanja.

KEMIČNO RAZPADANJE

Kemično razpadanje povzroči materialno spremembo materialov iz katerih so sestavljene kamnine. Ogljikov dioksid (CO_2) iz atmosfere, skupaj s padavinami razkroji še najmočnejše kamenine. Najpomembnejši produkt razkroja glincev in sljud je mineral KAOLINIT, ki je osnovni mineral kaolinskih glin.

ORGANSKO RAZPADANJE

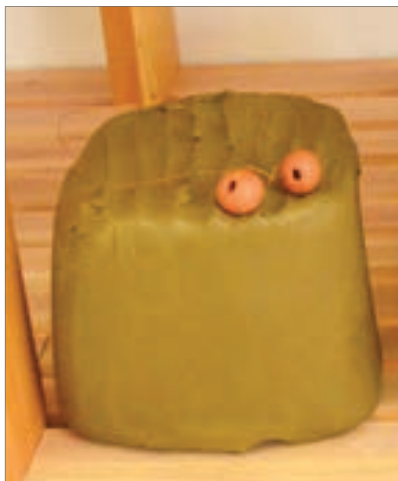
Pri organskem razpadanju delujejo najnižja živa bitja, ki prodrejo tudi v najmanjše razpoke kamnin, tam umirajo in skupaj z ogljikovim dioksidom iz zraka ustvarjajo osnovo za nastanek humusa. V tem humusu nato zrastejo (lišaji in mahovi), ki s svojo rastjo in koreninami razkrajajo kamenine.

Vrste gline

Gline delimo glede na nahajališča na primarne in sekundarne.

PRIMARNE GLINE

Primarne gline so ostale na mestu nastanka (primarna nahajališča). Sem spadajo KAOLINI, ki so nastali v terciarju kot sem že omenila iz glincev in sljude. Vsebujejo tudi nerazkrojene dele glincev, sljud ter kaolina in kremena. Kadar kaolin vsebuje nič ali zelo malo železa ima po pečenju popolnoma belo barvo. Lastnosti kaolina so visoka vsebnost

Tehnike nanašanja engob

TEHNIKA SGRAFITO

Površinsko oblijemo ali z čopičem pobarvamo izdelek z engobo. Nato v rahlo posušeno površino s

kovinsko konico vpraskamo ali vrežemo risbo. Izpraskane površine imajo po peki barvo podlage.

TEHNIKA S ŠABLONAMI

Iz papirja si oblikujemo vzorce - šablone in jih izrežane in rahlo navlažene položimo na nespečen rahlo posušeni izdelek. S čopičem nanesemo engobo in nato odstranimo papir. Ostanejo ostro začrtane oblike vzorcev v barvi osnovne podlage.

NANOS Z PUMPICO

Za ta način krasitve potrebujemo pumpico domače izdelave ali kupljeno. S tankim nastavkom lahko natančno oblikujemo zelo filigranske vzorce na posodo ali uporabimo to tehniko za pisanje besedil. S takim nanosom dobimo rahlo reliefni vzorec.

Okraševanje biskvitno žganih izdelkov

GLAZURA

Glazura je tanka steklasta prevleka na površini keramičnih predmetov. Z nanosom le te dosežemo nepropustnost porozne keramične črepinje. Poveča se tudi trdnost izdelka.

Glazura je sestavljena iz:

- kremenca, ki ustvarja steklasto fazo;
- talila, ki pomagata taliti glazuro;
- aluminijevega oksida, ki glazuro stabilizira.

Nanašamo jo na žgano keramiko v obliki tekoče mase in jo nato ponovno žgemo na temperaturi od 900 do 1300 °C (odvisno od glazure in vrste gline). Med žganjem se trdno sprime s podlago in enakomerno zalije površino keramike. Površina glazure ima lahko gladek, svetleč, mat ali grob učinek.

Brezbarvna transparentna glazura omogoča, da je podglazurna poslikava zaščitena in še vedno vidna.

Glazure delimo:

- glede na propustnost na transparentne in pokrivne (mat ali polmat);
- glede na sestavine na alkalne barvne in svinčene;
- glede na izdelavo na surove in fritane;
- glede na žgalno atmosfero na oksidacijske in redukcijske;
- glede na temperaturo na nizkotemperaturne (od 1000 do 1050 °C), navišjetemperaturne (do 1200 °C) in na visokotemperaturne (nad 1200 °C).

Glaziranje poteka na različne načine.

☞ S polivanjem izdelkov

Glaziranje notranje strani poteka čisto enostavno, saj glazuro vlijemo v izdelek in nato izlijemo. Pri tem izdelek obračamo, da je glazura povsod enakomerno nanešena. Za zunanje oblikanje izdelka je najbolje, če izdelek primemo s kleščami in ga oblikujemo.

☞ S potapljanjem izdelkov v posodo z glazuro (pri tem uporabimo glazirne klešče)

Pri tej metodi se glazura preprosto nanaša, saj izdelek enostavno potopimo v glazuro. Izdelke z ozkimi odprtini, kot so na primer vaze, najprej glaziramo tako, da izdelek prelijemo, nato šele potopimo

Na lončarskem vretenu

Lončarjenje na lončarskem vretenu spada med najstarejše ljudske dejavnosti in veščine nasploh. Za to potrebujemo le vreteno, glino in nekaj pripomočkov (orodje, glej str. 25). Na videz preprosta izdelava, pa vendarle zahteva veliko vztrajnosti, zbranoosti, nekaj notranjega občutka za obliko, veliko volje in večletne izkušnje.

Ko sem sama zaključevala usposabljanje za lončariko, mi je mojster dejal, da bo, če bom čez eno leto še zmeraj sedela za vretenom, čez kakšna 3 ali 4 leta mogoče nekaj iz mene. Pa sem si mislila sama pri sebi, da naj govori, kar hoče ... jaz že vem! Sedaj se velikokrat spomnim teh njegovih besed, ki so še kako resnične. Ja, potrebno je narediti veliko kilometrov, da dobimo občutek gibov, pritiskov in potez. Da to ponotranjimo in da pričnemo suvereno in odločno voditi glino od začetka pa do končnega izdelka. In tukaj še kako dobro drži rek, da vaja dela mojstra, če mojster dela vajo.

Ker je kar nekaj lončarskih mojstrov, je tudi tehnik od priprav gline do končnega izdelka veliko.

Ko stopamo v uk, je morda dobro, da učno dobo opravimo pri različnih mojstrih, saj se tako lahko naučimo več načinov in spretnosti.

Izdelava na vretenu poteka v več fazah.

Gnetenje gline

Danes lahko pri različnih proizvajalcih kupimo že odlično obdelane in vakuumsko pripravljene glin. Pa vendar je potrebno glino pred vsako uporabo na vretenu temeljito pregnesti. Odmerimo si

Napake v lončarstvu in možni ukrepi

NAPAKA	IZGLED	VZROK	PRIPOROČLJIVI UKREPI
Napihovanje	Med žganjem se na izdelku pojavijo mehurčki.	– povečanje telesa zaradi pritiska, ki ga povzročajo plini – predolgo ali nepravilno žganje – ogljik ujet v telesu	– znižajte temperaturo žganja – žgite počasneje – zmanjšajte število mas v telesu in dodajte šamot
Eksplozija	Kraterji (eksplozije) pri prvem žganju.	– v glini ali glazuri so prisotni razni delci (smeti) – prisotnost delcev iz modela – v izdelku so prisotni sulfati in karbonati	– izogibajte se možnostim stika z omenjenimi delci – model pred uporabo skrbno očistite – uporabite bolj prečiščeno glino
Pokanje	Pokanje pri prvem žganju.	– hitro oz. neenakomerno sušenje gline – glina s slabo gnetljivostjo – prehitro stopnjevanje temperature do 300 °C – preveč obdelovanja gline v fazi izdelave	– počasnejše sušenje – povečajte gnetljivost gline – uporaba bolj šamotiranih glin
Polzenje glazure	Na površini se pojavljajo neglazirani deli, ker se glazura neenakomerno porazdeli.	– prekomerno rokovanje z maso pred glaziranjem – masa je pred glaziranjem prišla v stik z oljem, prahom, maščobo ... – razpoke v glazuri med sušenjem pred žganjem (preveč gline v glazuri) – prisotnost topnih soli v izdelku – predebel nanos glazure	– pred glaziranjem zmanjšajte dotikanje izdelkov – prvič žgano telo ohranite čisto – previdno ravnejte z izdelki, ki ste jih potopili v glazuro – zmanjšajte vsebnost gline v glazuri – dodajte barijev karbonat, ki preprečuje topljenje soli – glazuro nanašajte v tanjših slojih
Pokanje glazure	Drobne razpoke na površini glazure.	– neujemanje glazure in temperaturnih zahtev telesa – predebel nanos glazure – telo je bilo izpostavljeno tekočinam – telo ali glazura nista bila žgana	– žgite telo pri višji temperaturi – telo dlje časa izpostavite najvišji temperaturi – povečajte vsebnost silicija v telesu – glazuri dodajte kremenjak ali glino – uporabite borax za nizko ekspanzijo – glazuro nanašajte v tanjših slojih

kazalo

mali šoli lončarstva na poti	5	Tehnika poslikave z engobo	38
Brezčasnost gline	7	Tehnike nanašanja engob	39
Lončarstvo v Pomurju	9	Tehnika sgrafito	39
Kratko o glini	21	Tehnika s šablonami	39
Kaj je glina?	21	Nanos z pumpico	39
Vrste gline	21	Okraševanje biskvitno žganih izdelkov	40
Delitev glin glede na uporabo in vrste	22	Glazura	40
Nahajališča in izkop gline	23	<i>S polivanjem izdelkov</i>	40
Izbira že pripravljene gline	23	<i>S potapljanjem izdelkov</i>	40
Oblikovanje gline	25	<i>S pomočjo pršenja</i>	41
Lončarska delavnica - atelje	25	<i>Z nanosom glazure s čopičem</i>	41
Oblikovanje keramičnih izdelkov	26	Glazurno žganje	42
Oblikovanje na vretenu	26	Priprava izdelkov	42
Oblikovanje s stiskanjem – prešanjem	26	Keramične barve	42
Oblikovanje z vlivanjem tekoče gline	26	Podglazurne barve	42
Oblikovanje z modeliranjem	26	Nadglazurne barve	43
<i>Tehnika ščipanja (pinčing)</i>	26	Majolika	43
<i>Oblikovanje s svaljki</i>	28	Barve za tretje žganje	43
<i>Oblikovanje s ploščami</i>	29	Na lončarskem vretenu	45
<i>Oblikovanje z vtiskovanjem</i>	30	Gnetenje gline	45
Sušenje	31	Centriranje	46
Žganje	31	Odpiranje centra in izdelava dna	47
Okraševanje izdelkov	35	Dvigovanje	47
Okraševanje surovih nežganih izdelkov	35	Oblikovanje	48
Tehnika vtiskovanja	35	Ročaji	49
Tehnika dolbenja in modeliranja	36	Izdelava tačke/nogice	50
Tehnika izrezovanja	37	Izdelava posode s pokrovom	51
Tehnika poliranja	37	Izdelava bidre-okrogle potičnice	54
		Izdelava velike sklede z valovitim robom	55
		Napake v lončarstvu in možni ukrepi	56
		Vabilo k ustvarjanju	59